

Ressenya

Transitant l'invisible. Etnografies fantasmals a la Catalunya contemporània.

Sibila Vigna i Victòria Badia (2016).

Barcelona: Pol·len edicions. 197 p.

ISBN:9788416828111.

Francesc Alemany Sureda

Universitat de Barcelona

Espetres venguts del País de la Utopia

Que després de la vida hi ha la mort és una qüestió que tots experimentam, més tard o més d'hora, amb humana naturalitat: dos fets continents i successius, aparentment separats. Ara bé, i precisament perquè ens hem aturat poques vegades a reflexionar entorn de la relació entre ambdós conceptes com quelcom processual, som molts menys els qui intuïm que les sociabilitats humanes no cessen amb la mort de l'organisme biològic, sinó que només es transformen. Que hi ha entre la vida i la mort, rumiam alguns? I, quines mediacions connecten l'existència dels vivents amb la realitat dels difunts?

En resposta a aquestes preguntes, la publicació de les experiències investigadores de Sibila Vigna i de Victòria Badia¹ —que confluïren a finals de l'any passat sota el títol *Transitant l'invisible. Etnografies fantasmals a la Catalunya contemporània* (Pol·len edicions, 2016)— representa una contribució actualitzada i estimulante en sintonia amb la hipòtesi que defensa que els vius necessitem acudir als avantpassats incessantment per ordenar i per reordenar els significats que extraiem de vivències individuals i de supervivències compartides quotidianes. Si més no, tant o més com ens necessiten els morts perquè revisquin en ocasions determinades i, així, es perpetuïn a la memòria i a les estructures de reproducció social.

Tot enfilant l'estela de l'etnògraf escocès Victor Turner, per qui "in a mobile and fissile society there is a strong tendency towards structural amnesia, which is countered by rituals which continually revive the memory of death persons through whom the living are significantly interconnected" (Turner 1996: 295), les autores s'aproximen als intersticis espacials i temporals —materials i intangibles alhora— que esdevenen parèntesis liminars entre vius i morts (p. 161). Amb tot, a l'obra, no només reforcen l'evident relació entre els fenòmens pròxims a la mort i la teoria del

¹ Formen part de l'equip del Grup de Recerca sobre Exclusió i Control Socials (GRECS) de la Universitat de Barcelona.

ritual de pas, sinó que centren el focus d'interès en un camp específic força original dins el marc de l'etnografia catalana: l'experimentació d'activitats paranormals que defugen les explicacions de les religions tradicionals institucionalitzades i que els antropòlegs² associen —a vegades, matusserament— amb el calaix de sastre de les noves formes d'espiritualitat i/o moviments religiosos moderns.

Així, mitjançant l'estudi dels discursos i de les pràctiques dels qui persegueixen el que Tanya Luhrmann (2012: 234) categoritzà de percepcions sensorials inusuals (contactes supranaturals, psicofonies, orbes, mimofonies, portals interdimensionals, etcètera; normalment reclamades per la parapsicologia i pels xous mediàtics televisius), Vigna i Badia posen en relleu que "els fets fantasmals i el seu context són realitats socials —iguals que déus, àngels i sants— que configuren valuosos indicis etnogràfics de les comunitats que els acullen" (p. 11-12).

Uns indicis que hem d'entendre com a emergències, reveladores d'aspectes de la realitat social i de com s'estructura. A partir de l'experimentació amb l'invisible a través de discursos, de pràctiques i d'afinitats associades a comportaments marginats o no dominants (fins i tot, relacionades amb trastorns mentals), els protagonistes i les protagonistes del llibre s'expliquen el context social que ocupen i el reconeixement que reben de la resta de la societat i dels mitjans de comunicació globalitzats alhora que narren "altres contextos imbricats en les seves activitats [materials], dels quals la política, l'administració local, la policia i el clergat en conformen només una mostra reveladora" (p. 67). Uns indicis que, d'altra banda, també hem d'entendre com a impugnacions a l'estat —social, polític, econòmic, espiritual— de les coses, perquè quan els catalans que transiten per entre les pàgines de l'obra narren experiències o investigacions paranormals pròpies o alienes, no exploren vivències esplendorosos del passat, ans el contrari. Els contactes fantasmals als espais encantats (edificis i monestirs antics, l'Hospital del Tòrax de Terrassa, pobles abandonats com la Mussara), es relacionen amb memòries que "enllacen amb experiències de sofriment i mort violenta que s'hi van viure en el passat" (p. 139), que ara els vius aprofiten i actualitzen per desfermar la crítica social contra processos (passats i contemporanis) d'exclusió de determinats col·lectius estigmatitzats, d'abús de poder polític i d'injustícies econòmiques.

Tot i que l'aportació etnogràfica resulta repetitiva en alguns apartats de l'obra, fet que provoca un cert excés d'abstracció interpretativa que allunya al lector de les veus i de la vida quotidiana dels protagonistes que experimenten activitats paranormals, consider que el que fa altament recomanable l'obra d'ambdues antropòlogues és que, de manera gairebé pionera a l'àmbit català, excel·leixen a l'hora de desterrar tòpics exòtics i tenebrosos (incentivats per l'alta jerarquia eclesial i fomentats per l'entreteniment comercialitzat de masses), que estan associats al món de les representacions i de les pràctiques que popularment coneixem com a activitats paranormals. Vigna i Badia recullen experiències sensorials i narracions inusuals i, finalment —tot i que les relacionen amb una hipotètica modernitat reencantada que combina ciència i mística—, les situen al marc de la cultura popular: "esperits i (des)apareguts formen part de la representació de l'ordre social i informen de les relacions entre individu i societat, així com dels vincles entre passat i futur" (p. 16). Igual que mites i llegendes, "intenten donar explicació [...], sigui com a afirmació del poder existent o com a

² A casa nostra, autors com Alberto Cardín, Joan Prat, Manuel Delgado, Jaume Vallverdú, Mar Giera, Anna Fedele.

reivindicació de col·lectius, a allò desconegut o inexplicable" (p. 164) per reparar deutes antics o per desvelar injustícies silenciades, talment esperits vinguts del País de la Utopia³.

Bibliografia

LUHRMANN, T. M. (2012) *When God Talks Back: Understanding the American Evangelical Relationship with God*, Nova York: Knopf.

TURNER, V. (1996 [1957]) *Schism and Continuity in an African Society. A Study of a Ndembu Village Life*, Oxford: Berg.

© Copyright Francesc Alemany Sureda, 2018

© Copyright *Quaderns-e de l'ICA*, 2018

Fitxa bibliogràfica:

ALEMANY SUREDA, Francesc. (2018), "Ressenya: 'Transitant l'invisible. Etnografies fantasmals a la Catalunya contemporània' de Sibila Vigna i Victòria Badia", *Quaderns-e de l'Institut Català d'Antropologia*, 23 (1), Barcelona: ICA, pp. 103-105. [ISSN 169-8298].

³ En paraules de Paul Auster, a *Invisible* (Edicions 62, 2009).